

"İlliyet" ve "maluliyet" kavramlarını izah edebilir misiniz?

İlliyet ve maluliyet: (Determinizm, Nedensellik) Olay ve vakaların birbirine belirli bir şekilde bağlı olması, her şeyin bir sebebi olması ya da her şeyin bir sebebe bağlanarak açıklanabilir olması ya da belli sebeplerin belirli sonuçları doğuracağı, aynı sebeplerin aynı şartlarda aynı sonuçları vereceğini iddia eden felsefi bir kavramdır.

Bu felsefeye göre kainatta her şey sebeplerin tasarrufunda ve idaresindedir. Allah'ın kainat üzerindeki tedbir ve tasarrufunu inkar ediyorlar. Adeta sebepleri ilahlaştırıyorlar. Neticeyi sebepten biliyorlar. Risale-i Nur'un en birinci hedefi bu batıl felsefeyi çürütmektir. Risale-i Nur'un ekser parçaları bu fikri kati deliller ile çürütüyor.

Lakin önemli bir nokta var, o da şudur: Üstad Hazretleri sebepleri inkar etmiyor, sadece sebeplerin ilahlaştırılmasını reddediyor. Sebepler neticeleri yaratmıyor, sadece onların teşekkür ve yaratılmasında vasıtalık ve araçlık yapıyor. Allah kainatta sebepler vasıtası ile iş yapıyor. Bu yüzden kainatta sebepler bir sünnetullah ve adetullah nevinden sabit ve daimidirler. Allah bu nizamını bozmuyor, sürekli ve devamlı yapmıştır. Zaten determinist felsefeyi yanıltan da bu kanun ve sebeplerin istikrar ve devamlılığıdır. Yani aynı neticenin aynı sebeple sürekli beraber olmaları insanların ekserisini yanıltmıştır.

Halbuki elma ağacı elmanın, arı balın, inek sütün mucidi ve yaratıcısı olamazlar. Üstad Hazretleri bu noktayı nazara veriyor. Yoksa sebeplerin varlığını ve devamlılığını inkar etmiyor. Hatta Risale-i Nur'un önemli bir delili bu sebeplerin sürekli ve devamlı olmasıdır. Zira kanunların ve sebeplerin sürekli olması bir nizamı gösterir, nizam ise **Nazımı** akla ispat eder.

Ayrıca iktiran bahsi de meselemize ışık tutar. **İktiran**, sebep ile sonucun beraber gelmesine denir. Elma ile elma ağacının, yumurta ile tavuğun, süt ile ineğin, bal ile arının beraber gelmeleri gibi. Halbuki Allah yumurtayı tavuksuz, sütü ineksiz, elmayı ağaçsız da verebilir.

Neticeyi sebepten bilenleri yanıltan nokta, sebep ile neticenin sürekli beraber olmalarıdır. Yumurtanın sebebi tavuktur ve bu Allah'ın bir adeti ve kanunu olmasından dolayı sürekli olarak böyle cereyan ediyor. İşte bu ikisinin beraber gelmesi ve sürekli olması, yumurtanın tavuk tarafından icat edildiği zannını doğuruyor, bu zanna iktiran denir... Determinist (Alemde her şeyi sebeplere veren bir felsefe) ve maddeci felsefiyi yanıltan nokta bu sebep ve neticenin sürekli beraber gelmesidir.

İllet ise bir şeyin hakiki yaratıcı ve mucidine denir. Kainatta her şeyin illeti ve yaratıcısı, yani hakiki sebebi, Allah'ın irade ve kudretidir. Neticelere araç olan sebepler ise arada sadece bir perde, bir vasıtaadır. Bunun en büyük ispatı sebeplerin adi ve basit, ondan hasıl olan neticenin mükemmel ve sanatlı olmasıdır. Elma mükemmeldir, ağaç ise adi ve basit bir araçtır. Ağacın elmayı icat ettiğini savunmak, ahmaklıktan başka bir şey değildir. Zira elmanın teşekkülünde bütün kainat çarkları işliyor, bütün kainatı kudret elinde tutamayan, elmayı da icat edemez. Ağacın bütün kainatın Rabbi ve İlahı olduğunu akıl kabul ederse, o zaman "elma ağcıdır" demek doğru olur. Bunu hiçbir akıl kabul etmeyeceğine göre elmanın tek yaratıcısı Allah'tır.